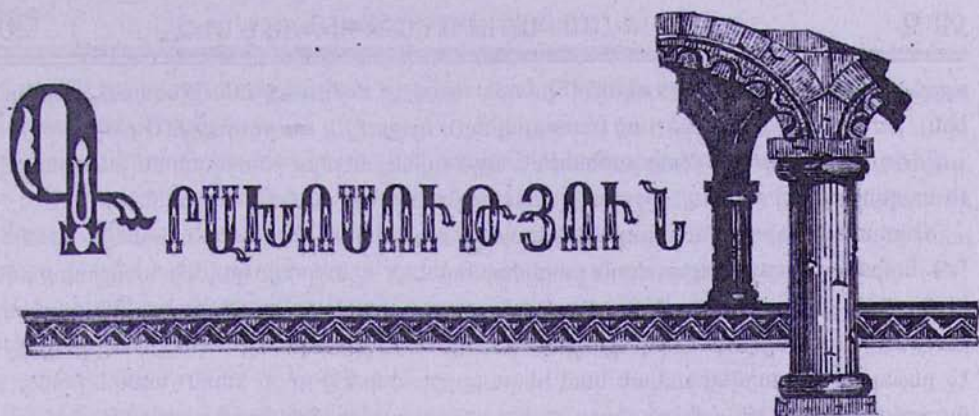

ՀԱՎԻԹ ԳՅՈՒՐԶԻՆՅԱՆ

Բանասիրական գիտությունների թեկնածու

ՆՈՐ ԽՈՍՔ ՀԱՅ ԲԱՌԱՐԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

Բոլորովին վերջերս Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը լույս ընծայեց բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Պետրոս Բեդիրյանի «Հայերեն շրջասությունների բառարանը», որն անշուշտ նոր խոսք է մեր բառարանագրության մեջ. շրջասությունների բառարան ցայսօր չի եղել մեզանում (որքան մեզ է հայրենի, նաև այլուր): Այս աշխատությունը համահունչ է հայերենագետի նախորդ ուսումնասիրությունների թեմատիկային. մասնագիտական շրջանակներին քաջաձանոթ են Պ. Բեդիրյանի «Դարձվածաբանական բացատրական բառարանը» (1971), «Ժամանակակից հայերենի դարձվածաբանությունը» (1973), «Ժամանակակից հայերենի ոչ փոխաբերական կայուն բառակապակցությունները» (1990) և այլն:

Ի՞նչ է *շրջասությունը* (լեզվաբանական աշխատություններում և բառարաններում գործածվում են նաև *շրջաբանություն*, *շրջասույթ* տերմինները): *Շրջասություններն* այն դարձույթներն են, լեզվական միջոցները, որոնք առարկաներն ու երևույթները (նաև գործողությունները) ներկայացնում են պարկերավոր ձևով, նկարագրական եղանակով: Մրանք կապակցություններ են, արտահայտություններ, որոնք առավել արտահայտչական են դարձնում խոսքը: Ասենք, որ Պ. Բեդիրյանն ընդունում է նաև բառ-շրջասությունները, օրինակ՝ *շլիկ* (նապաստակ), *ծուռթաթ* կամ *բրդուր* (արջ) և այլն, որոնք, սակայն, սույն բառարանի մեջ ընդգրկելու նպատակ հեղինակը չի ունեցել:

Այնպիսի ընդգրկվել են 1689 շրջասական կապակցություններ, որոնք հեղինակը քաղել է մեծաթիվ աղբյուրներից (հայ և օտար հեղինակների գրքեր, Հայաստանի և Սփյուռքի մամուլ), ավելի քիչ՝ նաև հեռուստատեսությունից ու ռադիոյից:

Կարելի է ասել, որ բառարան է ներմուծվել հիմնականում նոր և նորագույն շրջանի հայերենի (արևելահայերեն ու արևմտահայերեն) նյութը. նույնիսկ Աստվածաշնչից ու շարականներից բերված օրինակներն աշխարհաբարով են ներկայացված, այն է՝ որոշակի ընդլայնումով: Այլ կերպ չէր էլ կարող լինել, որովհետև հիշյալ սկզբնաղբյուրները լի են հարկապես բանաստեղծական շրջասություններով: Այսպես, օրինակ, շարականներում հանդի-

Վստրահ ենք, որ Պ. Բեղիրյանի «Հայերեն շրջաստությունների բառարանը», ընթերցողական լայն շրջանակներում ջերմ ընդունելություն գտնելուց զատ, կհետաքրքրի նաև հետազոտողներին, որոնք թերևս պիտի փորձեն պարզել, թե, օրինակ, ո՞ր հասկացություններն են հայերեն շրջաստաբար արվահայտվում, և ինչո՞ւ, ինչպիսի՞ ընդհանրություններ և առանձնահատկություններ կան արևելահայերենի ու արևմտահայերենի շրջաստությունների մեջ, որոնք են բուն հայկական, որոնք՝ փոխառյալ շերտերը, ինչպիսի՞ առնչություններ կան

մի կողմից՝ շրջաստությունների, մյուս կողմից՝ դարձվածքների (իդիոմների) ու բաղադրյալ անվանումների միջև և այլն:

Անշուշտ, գրախոսվող բառարանում նկատվում են նաև թերություններ: Մեր կարծիքով, որոշ շրջաստություններ կարելի էր չընդգրկել հատորի մեջ, քանի որ բառարանը լիակատար կոչվելու հավակնություն չունի: Օրինակ՝ *տիկիկն արդարություն* (Էլիզաբեթ Շվեյցարդ Սելմեր), *փոփի արքայադուստր* (Մրայա Քերի), *քառս քաղաք* (Բաքու) և այլն:

Մյուս կողմից էլ բառացանկը կարելի է լրացնել այլ հանրահայտ շրջաստություններով, օրինակ՝ *Բարի հովիվ*, *Անարատ գառ* (Նիսուս Բրիստոս), *Քրիստոսի լծակիցներ* (առաքյալներ) և այլն:

Որոշ դեպքերում էլ այս կամ այն շրջաստությանը տրված բացատրությունը բխում է միայն այդ տեքստից՝ խոսքաշարից, ու կարող էր այլ մեկնաբանություններ ևս ստանալ կամ էլ ընդհանրական բնույթ ունենալ. հմմտ. *հրգի արքա* (մեծ բանաստեղծ), *հրգի թագուհի* (Ներսիսյան Զոնթագ) և այլն:

Մի շարք դեպքերում լրացուցիչ ոճական նշումների կարիք է զգացվում, ինչպես՝ *քաղաքական կենդանի* (մարդ)՝ հզվդա., *սև քար* (վանք)՝ ժող., հնգ., *հայ մանուկի Էմիլ դը Ժնարդեն* (Գրգիոր Արծրունի)՝ հնգ. և այլն:

Ավելիայն է, սակայն, մեկ բան. Ամենայն Հայոց Գարեգին Երկրորդ Վեհափառ Հայրապետի հոգաձույթամբ և ամերիկահայ Լևոն և Արաքսի Զենյանների նյութական միջոցներով լույս աշխարհ է եկել ուշագրավ մի բառարան, որ լուրջ ներդրում է հայերենի դարձվածաբանության և բառարանագրության ասպարեզում: